

ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Гуманітарний факультет

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота бакалавра

АРХЕТИПНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ КАЗКИ А.КАЛИНА

Студентки IV курсу
групи ГКУ 18/Б
Куц Христини

Наукова керівниця:
кандидатка філологічних наук
Рибчинська Зоряна

робота рекомендована до захисту перед ЕК,
протокол № 47 від 10 червня 2022 р.
Завідувачка кафедри культурології,
кандидатка філологічних наук, Рибчинська Зоряна _____

Львів 2022

АНОТАЦІЯ

У цій роботі проаналізовано казку «Три сини», яку було записано від закарпатського казкаря Андрія Калина.

До тексту казки застосовуються структурний аналіз В.Проппа та архетипна критика. Проведений структурний аналіз показує, що казка «Три сини» відповідає проппівській моделі казки, за винятком одного відхилення. Архетипна критика показує, що головними в казці є чоловічі образи та архетип батька, що свідчить про патріархальне суспільство, в якому була створена казка. Загалом ці два методи демонструють, що казка «Три сини» як явище є універсальною і функціонує завдяки усталеним структурам та образам.

Далі казка розглядається у історико-культурному контексті як елемент усної традиції казкарства села Горінчово. З'ясовується, що унікальність казки «Три сини» закорінена у її культурному контексті, який в тексті виявляється у діалектних словах, персонажах та ландшафтах.

Ключові слова: казка, архетип, структурний аналіз, усна традиція, універсальність, унікальність

ABSTRACT

This paper analyses the fairy tale "Three Sons", which was recorded from the Transcarpathian storyteller Andriy Kalyn.

V. Propp's structural analysis and archetypal critique are applied to the text of the fairy tale. Structural analysis shows that the fairy tale "Three Sons" corresponds to the Propp model of the fairy tale, except for one deviation. Archetypal critique shows that the main characters in the fairy tale are male and that the dominant archetype is the archetype of the father, which indicates the patriarchal society in which the fairy tale was created. In general, these two methods demonstrate that the fairy tale "Three Sons" as a phenomenon is universal and functions due to established structures and images.

Then the fairy tale is considered in the historical and cultural context as an element of the oral tradition of storytelling in the village of Gorinchovo. It turns out that the uniqueness of the tale "Three Sons" is rooted in its cultural context, which is manifested in the dialect words, characters and landscapes.

Keywords: fairy tale, archetype, structural analysis, oral tradition, universality, uniqueness

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І.	8
ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1 Феномен казки	8
1.2 Структурний аналіз казки	12
1.3 Архетипний аналіз	17
РОЗДІЛ ІІ.	22
АНАЛІЗ КАЗКИ	22
2.1 Структурний аналіз казки	22
2.2 Архетипний аналіз казки	26
РОЗДІЛ ІІІ.	32
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ	
3.1 Історичний контекст	32
3.2 Казка як елемент усної традиції	35
3.3 Особливості тексту	38
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТКИ	43

ПОДЯКА

Ця робота була написана під час російсько-української війни, що розпочалась у 2014 році, та після повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року.

Я вдячна моїм дорогим друзям Дмитру, Андрію і Роману, та кожному українському солдату, за те, що вони захищають незалежність України зараз.

Завдяки ним я мала змогу перебувати у відносній безпеці та написати цю роботу.

ВСТУП

Андрій Калин - народний казкар, який народився у 1908 році в селі Горінчово Закарпатської області. Імовірно, що протягом цілого життя, а до 1955 року точно, залишався неписьменний. У 1945 році Закарпаття було приєднано до СРСР, після чого почалося активне вивчення народної культури новоприєднаних територій. В ході етнографічних розвідок фольклористи натрапили на усну традицію казкарства в с.Горінчово, де записали від А.Калина близько 120 казкових сюжетів, більшість з яких згодом були видані.

Сьогодні про А.Калина знають здебільшого тільки місцеві: жителі його села та району. У академічному полі тема казок Горічева та Андрія Калина теж не пропрацьована: основне і ледь не єдине глибоке дослідження казок Калина - дисертація фольклориста П.Лінтура «Закарпатський казкар Андрій Калин. Проблема традиції та творчого начала в творчості казкаря» знаходиться у Московському державному університеті імені М.В.Ломоносова, що через російсько-українську війну обмежує доступ до неї.

Минулого року мною було зроблено дослідження, в ході якого було зібрано матеріали і на їх основі реконструйовано історію відкриття та забуття Андрія Калина. Цьогорічним ж **об'єктом** дослідження є казка Калина. Робота є актуальною з огляду на те, що досліджує маловивчену частину української традиційної культури.

Робота побудована на дихотомії універсальність-унікальність. **Метою** дослідження є за допомогою теоретичних підходів оприаявити універсальні образи та структури в казці і відштовхуючись від отриманих результатів, спробувати намацати її унікальність. Відповідно **завданнями** є провести структурний аналіз казки «Три сини», застосувати до неї метод архетипної критики, розглянути казку в її історико-культурному контексті.

Перший розділ роботи спрямований на з'ясування основних теоретико-методологічних засад, які стануть у пригоді під час аналізу казки, а

са́ме розглянуто питання визначення поняття казки, підходи до її вивчення, засади структурного та архетипного аналізу.

У другому розділі зроблено аналіз казки, відповідно до обраних методів. На основі отриманого аналізу зроблено висновок, що на противагу універсальності, унікальність казки закорінена в її історико-культурному контексті. Тому у третьому розділі описано історичний контекст, розглянуто казку як елемент усної традиції села, а також зроблена спроба простежити як культурний контекст виявляється в казці.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ РАМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Феномен казки

Визначення поняття

Простежити історичне походження та еволюцію казки до точного місця і часу неможливо через її усну природу, але ми точно знаємо, що люди почали розказувати історії як тільки розвинули здатність говорити.¹ (Zipes 2012: 1–20). Вони передавали життєво важливу інформацію для свого середовища, правила життя у світі, досвід та знання попередніх поколінь у соціальному контексті. Згодом ці одиниці інформації сформувались у певні наративи, що набули жанрових відмінностей. Так сьогодні серед інших оповідей ми вирізняємо жанр казки.

У англomовній академії досі тривають дискусії щодо визначення поняття казки, що зумовлене самим же поняттям *fairy tale* (з англ. казка). Якщо ми відкриємо Оксфордський словник, то побачимо таке визначення: «Казка - історія про магію або фей, зазвичай для дітей».² Тут ми зіштовхуємось відразу із двома проблемними аспектами. Перший - це «історія про магію чи фей», що логічно впливає із етимології поняття, адже дослівно «*fairy*»- фея, а «*tale*» - розповідь. Поняття *fairy tale* (фр. *contes de fées*) було запропоновано французькою авторкою літературних казок мадам д'Олнуа в 17 столітті для означення її власних творів, проте згодом термін поширився на окреслення цілого жанру. Цей термін проблематичний, адже він породжує незрозуміння явища казки, звужуючи її визначення до «розповідь про фей». У своєму есеї «*On Fairy Stories*»³ Толкін пише, що розуміння казок, як історій про фей надто вузьке, і що це швидше розповідь про взаємодію людей із феями, де фею потрібно сприймати як уособлення або чарівної істоти загалом. Про

¹ Zipes J. A fairy tale is more than just a fairy tale // Book 2.0. Vol.2. No1-2. Intellect, 2012, p.96.

² Oxford Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/fairy-tale_1?q=fairy+tale

³ Tolkien J. R. R. On Fairy Stories // Tree and leaf. Vol. 956. London, 1964.

проблематичність терміна «fairy tale» також пише професор Джек Зайпс у книзі «Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre»⁴, де він заперечує визначення казки, як оповіді про фей.

В українській мові поняття «казка» не є таким проблематичним. Етимологія слова походить від дієслова «казати» та наголошує на усній природі казки. Якщо ми заглянемо у енциклопедію сучасної України від Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, ми знайдемо таке визначення казки:

«Казка – жанр фольклору, що характеризується художньою вигадкою, фантастичним змістом, розважальністю, викінченим та динамічним сюжетом, своєрідною композицією (традиційні зачин і кінцівка, типові словесні формули, повторення), полярним протиставленням героїв, духовними якостями персонажів, перемогою добра над злом.»⁵

Це визначення досить комплексне, адже вказує відразу на кілька аспектів казки. Воно показує її закоріненість в усній народній творчості, звідки вона походить, вказує на своєрідність композиції та змістові особливості. Щодо останніх я б додала, що окрім протиставлення добра і зла, і наділення героїв духовними якостями, казка вчить нас відрізняти те добро і зло. Вона хоче, щоб ми теж були героями: сповідували прийняті в спільноті правильні цінності. Казка показує, що це єдиний правильний шлях, адже зрештою зло покаране, а добро винагороджене.

Однак щодо вигаданості казки Джек Зайпс писав, що ми вважаємо казки вигадками й кажемо, що якщо діти вірять в казки, читають їх і слухають їх, то їх не можна сприймати серйозно. Але всередині всі ми знаємо, що казки набагато більше наближені до життєвого досвіду, аніж до вигадки».⁶

Тут ми підходимо до другого аспекту казки, на який вказує перше подане визначення, що казки - це розповіді зазвичай для дітей. Сьогодні ми справді сприймаємо казки, як оповіді для дітей, проте казка, як елемент фольклору ніколи не була призначена тільки для дітей. Історії були складені для дорослих,

⁴ Zipes J. Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre. New York, London: Routledge, 2007, p.3.

⁵ Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12229

⁶ Zipes J. A fairy tale is more than just a fairy tale // Book 2.0. Vol.2. No1-2. Intellect, 2012, p.95-96.

проте не виключали серед слухачів і дітей. «Майже неможливо пояснити, як казки, в основному протягом дев'ятнадцятого століття, набули призначення для дітей в різних національних культурах у західному світі,»⁷ - пише Джек Зайпс. Не зважаючи на присутність магії чи фантастичних персонажів, казки були оповідями для дорослих, через те, що розказували правдиві історії. Правдиві вони в тому сенсі, що відображали досвід казкових персонажів, який легко піддавався інтерпретації та накладався на реальність, а також демонстрував правильну чи неправильну модель поведінки.

Усна казка і текст

Протягом 16-17 століття, разом із розвитком друкарства, в Європі відбувається процес канонізації та адаптації усної фольклорної традиції.⁸ Збирачі казок починають видавати їх тексти, при цьому редагуючи їх. Цей процес призводить до формування казки як літературного жанру і формування його канону, до якого увійшли «Попелюшка», «Червона Шапочка», «Спляча Красуня», «Рапунцель», «Білосніжка», «Красуня і Чудовисько» тощо.⁹ З'являються казки братів Грімм, Шарля Перро, Ганса Крістіана Андресена. З одного боку збір і видання у текстовому вигляді казок дає нам можливість зберегти сюжети й передавати їх наступним покоління, проте з іншого боку відбувається розрив казки із її «природним середовищем» - усною традицією. Зафіксоване на папері не передає унікального контексту, в якому перебувала початково казка.

У III розділі я розглядаю казку Андрія Калина як елемент усної традиції, адже ми знаємо, що ця казка була включена в оральну традицію села Горінчово на Закарпатті. Тут виходить деякий парадокс, адже для того, аби розглядати казку як елемент усної традиції, потрібно було б аналізувати запис казки, проте записів Калина не збереглося. Саме тому я вирішила звернутись до

⁷ Zipes J. A fairy tale is more than just a fairy tale...p.96.

⁸ Zipes J. Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre/ New York, London: Routledge, 2007, p.1.

⁹ Zipes J. Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre...p.1.

історико-культурного контексту, щоб спробувати реконструювати його і все ж помістити в нього казку.

Підходи до вивчення

Одним із перших підходів до вивчення казок була атомічна концепція: дослідники фокусувались на мотивах або сюжетах, як основної і природної одиниці фольклору. Представник фінської історико-географічної школи Антті Андре, відштовхуючись від сюжетів, у 1910 році уклав міжнародний каталог казкових сюжетів і типів «Покажчик казкових типів». Він ввів вісім типів казкових сюжетів: казки про тварин, чарівні казки, релігійні казки, реалістичні казки, казки про чудовиськ, жарти та анекдоти, казки-формули й некласифіковані казки. У 1928 році її доповнив Стрїт Томпсон створивши систему класифікації Аарне-Томпсона, а у 2004 цю систему класифікації переглянув і доповнив Ганс-Йорг Уттер, після чого її почали називати класифікація Аарне–Томпсона–Уттера (ATU).¹⁰

Інший підхід до казки запропонував Володимир Пропп у своїй роботі «Морфологія казки».¹¹ Дослідник критикує попередній підхід Аарне і пропонує розглядати у казці не сюжету, а структуру і що, власне, в такий спосіб можна досягти чіткої класифікації.

До казки також застосовують архетипну критику, яка базується на працях Юнга та поняттях «архетипу» та «колективного несвідомого». Згідно із цим підходом, казка - вираження колективного несвідомого. Цю тезу розвиває дослідниця і психоаналітика Марія-Луїза фон Франц. Власне, казка стає один із головних її наукових зацікавлень і вона досліджує її протягом життя, пропонуючи метод архетипного аналізу казки.¹²

¹⁰ Unpacking World Folk-literature: Thompson's Motif Index, ATU's Tale Type Index, Propp's Functions and Lévi-Strauss's Structural Analysis for folk tales found around the world [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm

¹¹ Пропп В. Морфологія сказки.Ленинград: Academia, 1928.

¹² Franz M.-L. von. The interpretation of fairy tales. Boulder, Colorado : Shambhala Publications, Inc., 1987, Chapter 3.

Останні два методи - структурний та архетипний - застосовуються в цій роботі для аналізу казки Андрія Калина в II розділі. Їх теоретичні засади розглянуто у наступних підрозділах.

1.2 Структурний аналіз казки

Володимир Пропп - російський філолог та фольклорист. Його праця 1928 року «Морфологія казки» стала основоположною для структурного аналізу казок. В. Пропп критикує своїх попередників, вважаючи, що перш ніж робити діахронічне дослідження (історико-генетичне) казок, треба здійснити строгий синхронічний опис. «Перш ніж визначити звідки казка походить, потрібно відповісти на питання, що вона є». ¹³ Його праця присвячена вивченню чарівних казок (за Аарне), проте наявність такого типу, як його визначає Аарне, допускається як робоча гіпотеза. У результаті дослідження автор доводить, що чарівну казку визначає її структура, яка для всього типу казок є однаковою.

Пропп визначає постійні елементи (інваріанти), які залишаються незмінними у казках, незважаючи на перехід від сюжету до сюжету. Важливим питанням стає, *що* роблять казкові персонажі, а не *хто* виконує дії. Сталими елементами казок Пропп визначає **функції персонажів**. «Функція - вчинок дійової особи визначений з точки зору її значущості для перебігу дії». ¹⁴

Дослідник стверджує, що казка зазвичай починається із вихідної ситуації, яка умовно позначається і, після якої йдуть функції, кількість яких обмежена - 31. Автор подає є їх у порядку, в якому вони відбуваються в казках ¹⁵.

I. Відлучення (е). Один із членів сім'ї покидає дім.

е1 - звичайна форма відлучення: на роботу, в ліс, на війну і т.д.

е2 - посилена форма: смерть

е3 - відлучаються особи молодого покоління

II. Заборона (б). До героя звертаються із заборонаю.

б1 - заборона

б2 - наказ, пропозиція

¹³ Пропп В. Морфологія сказки. Ленинград: Academia, 1928. - с. 12.

¹⁴ Пропп В. Морфологія сказки...с.30-31.

¹⁵ Там само. - с.35-73.

III. Порушення (b). Заборона порушується. (Поява лиходія)

IV. Розвідка (в). Лиходій робить спробу розвідки.

v1 - розвідка має на меті дізнатись місце розташування когось/чогось

v2 - жертва випитує лиходія сама

v3 - розвідка через третє лице

V. Отримання (w). Лиходій отримує інформацію про його жертву.

w1 - лиходій отримує відповідь на своє питання

w2 - лиходій відповідає на питання жертви

VI. Ошуканство (г). Лиходій намагається ошукати жертву, заволодіти нею або її майном. Часто лиходій маскується і видає себе за іншого.

г1 - лиходій діє шляхом домовленостей

г2 - діє, використовуючи чари та закляття

г3 - іншими способами обману або насилля

VII. Співучасть (g). Жертва мимоволі допомагає лиходієві.

g1 - герой погоджується на домовленість

g2 - реагує на чари

g3 - засинає сам, аби полегшити лиходію справу

VIII. Лиходійство (A) або недостача (a). Лиходій наносить шкоду комусь із членів сім'ї або члену сім'ї чогось бракує і він хоче щось отримати.

A1 - лиходій викладає людину; A2 - лиходій викладає чарівний засіб; A3 - лиходій викрадає або нищить посів; A4 - він викрадає денне світло; A5 - вчиняє викрадення в інших формах; A6 - наносить тілесні ушкодження; A7 - викликає раптове зникнення; A8 - вимагає або виманює жертву; A9 - виганяє когось; A10 - наказує когось викинути в море; A11 - зачаровує когось або щось; A12 - здійснює підміну; A13 - наказує вбити; A14 - сам вбиває; A15 - ув'язнює когось; A16 - вимагає насильне одруження; A17 - погрожує канібалізмом; A18 - мучить героя ночами; A19 - оголошує війну.

a1 - герою бракує дружини; a2 - потрібен чарівний засіб; a3 - бракує екзотики; a4 - тракує чарівного яйця; a5 - раціоналізовані форми (бракує грошей); a6 - інші форми.

IX. Посередництво, зв'язковий елемент (B). Біда або нестача стають відомими.

Поява героя, якого просять про допомогу, або якому наказують, або якого відпускають.

B1 - клич про допомогу від героя; B2 - героя безпосередньо посилають; B3 - героя відпускають з дому; B4 - біда повідомляється; B5 - вигнаного героя везуть з дому; B6 - приреченого на смерть героя таємно відпускають; B7 - жалобна пісня.

X. Початок протидія (C). Шукач погоджується або приймає рішення протидіяти.

XI. Відбуття (↑). Герой відправляється, покидає дім.

XII. Перша функція дарувальника (D). Героя випробовують, допитують, на нього нападають і т. ін., готують до отримання чарівного засобу або помічника.

D1 - дарувальник випробовує героя; D2 - дарувальник приймає героя і випитує його; D3 - помираючий або померлий просять про послугу; D4 - ув'язнений просить про звільнення; D5 - до героя просять помилувати; D6 - ті, хто сперечаються просять їх розділити; D7 - інші способи; D8 - ворожа істота намагається знищити героя; D9 - ворожа істота вступає у боротьбу з героєм; D10 - герою показують чарівний засіб, пропонують обміняти його.

XIII. Реакція героя (Г). Герой реагує на дії дарувальника.

Г1 - витримує/не витримує випробування; Г2 - герой відповідає/не відповідає на привітання; Г3 - відмовляє/не відмовляє надати послугу для померлого; Г4 - звільняє полоненого; Г5 - прощає; Г6 - мирить між собою тих, хто сперечається; Г7 - робить якусь іншу послугу; Г8 - герой рятується і застосовує засоби ворога проти нього самого; Г9 - герой перемагає/не перемагає ворожу істоту; Г10 - погоджується на обмін, але застосовує чарівну силу проти дарувальника.

XIV. Отримання чарівного засобу (Z). Герой отримує чарівний засіб.

Z1 - засіб передається безпосередньо; Z2 - засіб вказується; Z3 - засіб виготовляється; Z4 - засіб продається і купується; Z5 - засіб випадково попадається герою; Z6 - засіб раптово появляється; Z7 - засіб випивається або з'їдається; Z8 - засіб викладається; Z9 - персонажі передають себе в розпорядження героя.

XV. Транспортування (R). Герой переноситься, доставляється або приведений до місцезнаходження об'єкта пошуку.

R1 - летить у повітрі; R2 - їде по землі або пливе по воді; R3 - його ведуть; R4 - йому показують дорогу; R5 - користується статичними способами повідомлення; R6 - їде по слідах крові.

XVI. Боротьба (Б). Герой і лиходій борються.

B1 - борються на відкритому полі; B2 - між ними змагання; B3 - вони грають у карти; B4 - важаться.

XVII. Позначення (К). Герой затаврований (поранений / позначений, отримує перстень і т.д.)

K1 - мітка наноситься на тіло; K2 - герой отримує кільце або шарф.

XVIII. Перемога (П). Лиходій переможений.

P1 - переможений у відкритому бою; P2 - переможений у змаганні; P3 - програє в карти; P4 - програв при зважуванні; P5 - вбитий без бою; P6 - прогнаний.

XIX. Біда або нестача ліквідована (Л).

L1 - об'єкт пошуку викрадений силою або хитрощами; L2 - об'єкт здобувається кількома персонажами; L3 - об'єкт здобувається за допомогою приманок; L4 - здобич пошуковця є безпосереднім результатом попередньої дії; L5 - об'єкт здобутий миттєво за допомогою чарів; L6 - застосування чарівного засобу ліквідує бідність; L7 - об'єкт пошуку ловиться; L8 - зачарований розчаровується; L9 - вбитий оживляється; L10 - полонений звільняється.

XX. Повернення (J). Герой повертається.

XXI. Переслідування (Пр). Героя переслідують.

Pr1 - переслідувач летить за героєм; Pr2 - він вимагає винного; Pr3 - він переслідує героя, перевтілюючись в різних тварин; Pr4 - переслідувачі перетворюються на заманливі предмети і з'являються на шляху героя; Pr5 - переслідувач намагається проковтнути героя; Pr6 - переслідувач намагається вбити героя; Pr7 - намагається перегризти дерево, на якому герой.

XXII. Порятуюнок (Сп). Герой рятується від переслідувань.

Sp1 - герой забирається у повітря; Sp2 - герой біжить і ставить перепони; Sp3 - герой перетворюється на предмети і стає непомітним; Sp4 - ховається; Sp5 - ховається у ковалів; Sp6 - перевтілюється у тварин; Sp7 - уникає спокуси; Sp8 - не дає себе проковтнути; Sp9 - рятується від смерті; Sp10 - перестирує на інше дерево.

XXIII. Невпізнане прибуття(0). Герой, невідомий прибуває додому або в іншу країну.

XXIV. Необґрунтовані вимоги (Ф). Псевдогерой висуває необґрунтовані вимоги.

XXV. Складне завдання(З). Складне завдання дається герою.

XXVI. Розв'язання (Р). Задача вирішується

XXVII. Визнання (У). Героя впізнають.

XXVIII. Викриття (О). Псевдогероя або лиходія викрито.

XXIX. Трансформація (Т). Герой отримує новий зовнішній вигляд.

T1 - новий вигляд надається чарівним помічником; T2 - герой будує замок; T3 - герой вдягає новий одяг. T4 - раціоналізовані і гумористичні форми.

XXX. Покарання (Н). Лиходій покараний.

XXXI. Одруження (С). Герой одружується і сходить на трон.

Завдяки визначенню цих функцій для нас стає видима структура казки. Перші сім функцій є підготовчою частиною. Елементи ABC↑ (біда або нестача, її виявлення, початок протидії та відбуття героя) є зав'язкою¹⁶. Кульмінацією є 19 функція - ліквідація біди чи нестачі.¹⁷ Загалом казка не повинна містити 31 функцію, проте, якщо функції відсутні, порядок всіх інших залишається таким, як описано вище. Також ми спостерігаємо парність деяких функцій, зокрема заборона (б)- порушення (b), розвідка (в) - отримання (w), боротьба (Б) - перемога (П), переслідування (Пр) - порятунок (Сп).¹⁸ Функції повинні визначатись незалежно від того, ким і у який спосіб виконуються. Проте це не заважає виділити певні кола, у які функції логічно об'єднуються.¹⁹ В цілому ці кола формуються відповідно до їх виконавців, це певне **кола дій**: коло дій лиходія (А, Б, Пр), коло дій дарувальника (Д, Z), коло помічника (R, Л, Сп, Р), коло царівни і її батька (З, К, О, У, Н, С), відправника (з'єднувальний елемент, В), коло героя (↑, Г, С), коло псевдогероя (↑, Г, Ф).²⁰

Таким чином в казці є **сім дійових ролей**, які можуть бути втілені у різноманітних персонажів: лиходій, дарувальник, помічник, царівна та її батько, герой, псевдогерой. Означені кола можуть по різному розподілятися між казковими персонажами. В одних випадках буває, що коло дій з точністю відповідає персонажу. Буває, що один персонаж охоплює кілька кіл. Також зафіксовано протилежні випадки: одне коло дій поділене між кількома персонажами.

В казці простежується розвиток від лиходійства (А) або нестачі (а) через проміжні функції до весілля (С) або до інших функцій, які виступають розв'язкою. Це може бути функція отримання чарівного засобу (Z), ліквідація біди (Л), порятунок від переслідування (Сп) і т.д. Такий розвиток називається **ходом**.²¹

¹⁶ Там само. - с.49.

¹⁷ Там само. - с.61.

¹⁸ Там само. - с.73.

¹⁹ Там само. - с.88.

²⁰ Там само. - с.88-92.

²¹ Там само. - с.101.

Казка може містити в собі кілька ходів і при аналізі тексту найперше треба визначити із скількох ходів він складається. Проте є ознаки, коли ми маємо справу із однією казкою, а не двома чи більше:²²

- 1) Якщо вся казка складається із одного ходу.
- 2) Якщо ми маємо справу із двома ходами, один з яких закінчується позитивно, а інший негативно.
- 3) При потроєнні цілих ходів.
- 4) Коли в першому ході здобувається чарівний засіб, який застосовується у другому ході.
- 5) Коли біда ліквідується, але з'являється нестача чогось, що викликає нові пошуки.
- 6) Якщо у зав'язці є два заподіяних лиходійства
- 7) Ми маємо справу також із однією казкою, коли перший хід включає бій із змієм, а другий починається із крадіжки здобичі братами.
- 8) Казки, де герої розходяться біля стовпа при дорозі

У всіх інших випадках ми маємо справу із двома казками чи більше.

Отже, проаналізувавши структуру близько 100 казок, В.Пропп визначив 31 функцію, яка була присутня у певному порядку у всіх казках. Також дослідник виділив 7 дійових ролей, які у казках можуть бути втілені у різних персонажів.

Згідно з автором, морфологічно чарівна казка - це розповідь, побудована на правильному порядку функцій, описаних вище.²³ Проте при такому підході означення «чарівна» втрачає свій сенс. З одного боку, ми можемо уявити оповідь із чарівними елементами, у якій не збережена подана структура, і з іншого, оповіді без чарівного елемента можуть дотримуватись заданої схеми. Відтак питання класифікації В. Пропп залишає відкритим.

²² Там само. - с.103-105.

²³ Там само. - с. 108.

1.3 Архетипний аналіз

Казки є найчистішим і найпростішим виразом психічних процесів в колективному несвідомому

Марія-Луїза фон Франц

Коли ми говоримо про архетипний аналіз, ми починаємо з К.Г. Юнга. Саме його напрацювання у сфері аналітичної психології, зокрема поняття архетипу та колективного несвідомого, стали основоположними для формування методу архетипного аналізу.

Юнг був учнем Фрейда, проте він критикував його щодо надмірного акценту на сексуальності. Він перейняв у Фрейда поняття свідомого та несвідомого, і погоджувався з вчителем щодо важливості ролі останнього в особистості людини і її поведінці, проте розробив відмінну структуру людської свідомості і трактування ролі свідомого і несвідомого. Згідно з Юнгом індивідуальне несвідоме, що походить з особистого досвіду індивіда, знаходиться на певному глибшому шарі несвідомого, яке має в собі певний набір вродженої інформації. Цей шар - це *колективне несвідоме*, а його змістами є *архетипи*.²⁴

Архетипи - це формальні зразки поведінки чи символічні образи, що є архаїчними формами вроджених людських знань, переданих від наших предків. По-суті Юнг відкидає ідею *tabula rasa* чи ідею про те, що людський розум є чистим листом від народження, на якому можна писати виключно досвід. Юнг вважав, що ми успадковуємо архетипи так само, як і інстинктивні моделі поведінки. Архетип за своєю суттю є універсальним змістом колективного несвідомого, що будучи сприйнятим і усвідомленим змінюється, а саме у сенсі відповідної індивідуальної свідомості.²⁵ Тобто зміст архетипу виражається у різних образах, проте водночас зберігає певну універсальність змісту, яку можна простежити.

²⁴ Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Астролябія, 2012.- с.12.

²⁵ Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Астролябія, 2012.- с.14.

Основні архетипи

Юнг стверджував, що герої казок є проєкціями архетипів - прообразів, вроджених психічних структур²⁶. Для дослідника казка – це певною мірою сон, а її відмінність «від нашого звичайного нічного сну полягає головним чином у тому, що казка містить тільки колективні елементи і не має стосунку до наших особистих повсякденних бажань, турбот і потреб. Таким чином, ми знаходимо в ній тільки типові, всезагальні форми душевних переживань»²⁷. Серед основних архетипів психоаналітик називає такі: мати, аніма, анімус, тінь, трікстер тощо.

Архетип матері, як і будь-який інший архетип має незорну кількість аспектів. Серед форм його втілень можуть бути образи власної матері, мачухи, Прамати чи Земної Мати, а також земля, нива, ріка тощо. Об'єднувальним елементом наведених образів є «материнське»: магічний авторитет жіночого та мудрість; добре, турботливе, підтримуюче; приховане, темне, спокусливе і отруйне, викликаюче страх і неминучість.²⁸

Архетип Аніми - це персоніфікована «фемінність» у несвідомому чоловіків, яка об'єктивується тільки в «чоловічих» казках, оскільки вони є метафоричними сценаріями індивідуалізації чоловіка, а отже, передбачають розвиток його Аніми або ж досягнення її у процесі складних випробувань.²⁹ Цей архетип може проєктуватись на молодих героїнь і в залежності від ставлення до героя, вона є носієм негативної/демонічної або позитивної/справжньої фемінності.

Архетип Анімуса - це відповідник Аніми, тільки для протилежної статі. Цей архетип відповідно постає у «жіночих» казках і є втілення «маскулінного» в жіночій психіці. Він проєціюється на чоловічих персонажів і може бути носієм позитивної/справжньої маскулінності в образі коханого або носієм негативної/демонічної маскулінності у образі переслідувача, викрадача тощо.

²⁶ Тиховська О. Архетипний зміст українських чарівних казок//Диво, 2, 2013. - с.43.

²⁷ Тиховська О. Архетипний зміст українських чарівних казок...с.43.

²⁸ Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Астролябія, 2012.- с.114.

²⁹ Тиховська О. Архетипний зміст українських чарівних казок//Диво, 2, 2013. - с.43.

Тінь - це друге «я» героя, його alter ego. Тінь може бути позитивною - в казках це помічник героя, або ж негативною - антагоніст. До архетипу Тіні також належить Трикстер.

Метод Марії-Луїзи фон Франц

Марія-Луїза фон Франц - послідовниця К.Г.Юнга, його колега, дослідниця та психоаналітикиня, відома як спеціалістка з інтерпретації казок, міфів, снів та алхімічних текстів. Дослідниця переконана, що казки представляють архетипи у їх найпростішій і найбільш лаконічній формі. У цьому «чистому» вигляді архетипні образи дають нам найкращі підказки до розуміння процесів, що відбуваються в колективній психіці.³⁰ «У казках час і місце завжди очевидні, тому що вони починаються з «одного разу» або з чогось подібного, що означає *позачасовість та позапросторовість* (курсив мій) — сферу колективного несвідомого.»³¹ (авт. перекл.) Є багато поетичних способів описати те «колись», зокрема багато дослідників мітів услід за «Еліадою» називають це *illud tempus* - позачасова вічність, нині і повсякчас.

У книзі «Глумачення казок» в третьому розділі³² Марія-Луїза фон Франц описує метод аналізу казки. Спочатку, говорить фон Франц, слід зафіксувати час, місце й обставини в казці, за наявності виділити уже згаданий *illud tempus*. Слідом йде структурний аналіз. Найперше - визначення проблеми, яка з'являється на початку історії, без якої не відбувається розвиток сюжету. Це те, що в В.Пропп називає вихідною ситуацією, після якої відбуваються функції персонажів. Фон Франц же називає подальший розвиток *peripeteia*, що позначає злети й падіння головного героя. Далі відбувається кульмінація, момент, коли проблема вирішується, або ж настає трагедія.

Ці етапи нагадують структурний аналіз Проппа, проте поверхневу його версію. Але є цікавий елемент, який зауважує фон Франц: після логічного завершення історії часом буває кінцівка, яка з контексту казки переносить нас в

³⁰ Franz M.-L. von. The interpretation of fairy tales. Boulder, Colorado : Shambhala Publications, Inc., 1987, Chapter 1.

³¹ Franz M.-L. von. The interpretation of fairy tales... Chapter 3.

³² Ibid.

реальність. Наприклад «жили вони довго і щасливо, і пили багато вина, але моє вино пішло по бороді і я нічого не випив». Таку кінцівку фон Франц називає *rite de sortie*, дослівно «вихід» із казкового світу несвідомих фантазій і повернення до реальності в якій знаходяться слухачі, нагадування про неї.³³

Далі відбувається перехід до *dramatis personae*, тобто до персонажів. Тут ми ставимо питання, скільки персонажів ми маємо на початку і скільки в кінці казки? Вони чоловіки, жінки, тварини чи інші? Чи є гендерний дисбаланс на початку історії і як він виглядає в кінці? Будь-який дисбаланс у кількості героїв чи їх статі може мати значення для інтерпретації та архетипного конфлікту у казці.

Наступний етап - це, власне, символічний та архетипний аналізи. Тут дослідниця наголошує, що дуже важливо володіння контекстом, бо кожен символ може мати кілька інтерпретацій і щоб уникнути помилкових, потрібно мати певну начитаність казок, а також глибоке розуміння культурної спільноти, в якій діє казка.³⁴

Отже, у цьому розділі було розглянуто основні теоретико-методологічних засади, які стануть у пригоді під час аналізу казки.

Згідно із теорією В.Проппа казку визначає її структура, яка для всіх проаналізованих ним казок є однаковою. Сталими елементами казок дослідник визначає функції героїв, яких всього є 31. Не всі функції можуть бути присутні в конкретній казці, проте послідовність функцій завжди зберігається. Також дослідник виділив 7 дійових ролей, які у казках можуть бути втілені у різних персонажів.

Архетипна критика базується на поняттях «архетипу» та «колективного несвідомого», яке запропонував К.Г.Юнг. Архетип за своєю суттю є універсальним змістом колективного несвідомого, що втілюється у різні образи казкових героїв. Дослідниця та послідовниця К.Г.Юнга Марія-Луїза фон Франц запропонувала свій метод аналізу казок, який включає в себе кілька етапів:

³³ Ibid.

³⁴ Fairy Tales: Critical Theory and Archetypal Interpretation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cerenitynow.wordpress.com/2009/08/28/fairy-tales-critical-theory-and-archetypal-interpretation/>

виявлення *illud tempus* - позачасовості та позапросторовості, що втілюється у поетичних вступках на кшталт «колись давно», «за царя гороха»; структурний аналіз із виявленням *rite de sortie* - «виходу» із чарівного світу казки, символічний та архетипний аналізи.

РОЗДІЛ II.

АНАЛІЗ КАЗКИ

2.1 Структурний аналіз казки

Для аналізу було обрано казку Андрія Калина «Три сини», опубліковану в збірці «Дванадцять братів» в Ужгороді 1972 року.³⁵ В книзі зазначено, що саме ця казка та деякі інші були записані фольклористом та дослідником Петром Лінтуро у с.Горінчово Закарпатської області. Критерієм вибору казки стала типовість для творчості А.Калина. Хоча впевнено говорити про питання типовості чи нетиповості казки можна лише після порівняльного аналізу всього доробку, тут я оперлася на власне дослідницьке чуття і начитаність казок А.Калина.

Структурний аналіз казки за функціями героїв:

Казка починається з бідного чоловіка, що мав трьох синів. Мати хлопчиків померла, і чоловік годував їх сам. ¹	1. Початкова ситуація. (i)
Хлопці повиростали, але він зістарівся, захворів і вже не міг піднятися на ноги. ² Перед смертю покликав синів і заповів їм:	2. Мотивація наказу. (Mot.)
- Сини мої! Я вас полишаю (...) Та хочу на останок сказати: слухайте один одного, живіть у злагоді й пораді. Старшому честі не урвіть, бідному допоможіть. ³	3. Функція заборона у формі наказу. (b2)
І батько помер. ⁴	4. Відлучення у посиленій формі: смерть. (e2)

³⁵ Дванадцять Братів. Ужгород : Карпати, 1972. - с.9-11.

Жили хлопці довго й не женилися. ⁵	5. Нестача, головним героєм бракує дружин. (a1)
Та одного разу старший брат сказав: - Ходімо у світ! Десь там мусить бути і ліпше життя. ⁶	6. Початок протидії.(C)
Брати замкнули хату і рушили в далеку дорогу. ⁷	7. Відбуття, герої покидають дім. (↑)
Ідуть, ідуть. Зайшли в темні ліси. І зустрічають вони діда ⁸ - десь вісімдесят років могло йому бути.	8. Поява дарувальника
Брати вклонились, і старший питає: - Хто ви, дідику? - Просто добрий чоловік. (...) А ви, хлопці, маєте якусь старшину? ⁹	9. Перша функція дарувальника. Дарувальник вітається і випитує героїв. (D2)
- Ой, не маємо. ¹⁰ (...)	10. Реакція героя. Герой відповідає. (Г2 _{pos})
Пошкодував їх дідо й каже: - Не маєте нянька...Але коли хочете, буду з вами я. ¹¹	11. Дарувальник передає себе в розпорядження героїв. (Z9)
Брати зраділи, що старий буде їм за батька. Всі четверо йдуть далі. І зайшли до одного села. ¹²	12. Зв'язка, перехід до наступної функції (§)
Бачать, дуже красна хата. А перед нею дівчина підмітає двір. ¹³ Старшому	13. Поява об'єкта ліквідації нестачі.

<p>Михайлові, дівчина полюбилося.</p>	
<p>- Няньку! Еге, яка вона красна! Може би, схотіла за мене піти?.. - А ми її питаємо.¹⁴</p>	<p>14.Діалог (теж зв'язувальний елемент, §)</p>
<p>Дідо спитав дівчину, чи не пішла би за Михайла. А дівчині час був віддаватися, тому дала згоду.¹⁵</p>	<p>15.Об'єкт пошуку здобувається за допомогою дії дарувальника. Хоч тут є мотивація дівчини віддатися і вона не пов'язана з дарувальником, але слід звернути увагу, що дарувальник виступає посередником між героєм і дівчиною, допомагаючи герою одружитись. (Л5 - ліквідація за допомогою чарівного героя)</p>
<p>(Далі ще двічі відбувається схожа ситуація, де одружуються середній та молодший брати)¹⁶</p>	<p>16.Потроєння. Функція Л5 повторюється ще двічі.</p>
<p>Минуло десять літ. Забрів у цю околицю старенький жебрак.¹⁷ Зайшов до старшого Михайла:</p>	<p>17.Поява випробовувача.</p>
<p>- Добрий вечір!</p>	<p>18.Випробування -</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Що вам, діду, треба? - питає Михайло. - Прийми, синку, на ніч. І дай окраєць хлібця - я дуже голоден.¹⁸ 	<p>прохання. (Д7)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - На ніч не приймаємо нікого і хліба в нас даремного нема.¹⁹ 	<p>19. Реакція героя - відмова у проханні. (Г7_{neg}=b)</p>
<p>Дідо витер сльозу. Постояв коло порога і каже:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ой, невдячний ти синку! Забув ти нянькову пораду. <p>І подибав далі. А коли оглянув, Михайлове обійстя вже горіло.</p>	<p>20. Замість отримання чарівного засобу - жорстоке покарання, що водночас є порушенням заборони (наказу) (Z_{contr}).</p>
<p>(Далі відбувається зустріч із середнім і молодшим братами.²¹ Середній теж відмовляє діду і його хату змиває рікою.²² Молодший погоджується і на місці його хати стає нова світлиця, де є і їсти, і пити...)²³</p>	<p>21. Знову елемент потроєння.</p> <p>22. Мотив Д7 - Z_{contr} повторюється.</p> <p>23. Д7, Г7_{pos}, Z1 - при завершенні казки герой отримує як нагороду не чарівний засіб, а щось матеріальне</p>

В кінцевому результаті ми отримали формулу казки:

$$i62e2a1C \uparrow D2G2posZ9L5 \left\{ \frac{D7G7neg=bZcontr}{D7G7posZ1} \right\}$$

Що нам може дати ця формула? Такий запис зручний при структурному аналізі великої кількості матеріалу. Короткі формули зручно укласти в таблиці і порівнювати між собою. Також формула дозволяє швидко передати структуру казки іншим науковцям, які займаються структурним аналізом. Нам же дана формула дозволяє побачити особливості структури казки.

Загалом казка відповідає проппівській моделі. Обрана для аналізу казка - одноходова: в ній простежується розвиток від нестачі (a1) до нагородження героя (Z1). Перші три функції (i-e2) є підготовчою частиною. Далі a1C↑ - зав'язка, від зустрічі з дідом (Д2) до ліквідації нестачі (Л5) розвиток подій, який завершується кульмінацією. Казка завершується розв'язкою $\left\{ \frac{Д7Г7neg=bZcontr}{Д7Г7posZ1} \right\}$, де Z1 - остання функція. Цікавим в структурі казки є наявність функції із подвійним морфологічним значенням. Коли старший і середній брати відмовляють у послугі жебраку, це є функція Г7_{neg}. Проте водночас їхня відмова є порушення заборони (a1): «Старшому честі не урвіть, бідному допоможіть».

Тут простежується ще одна особливість цієї казки - відхилення від проппівської моделі. Згідно з В.Проппом функції заборона (б) - порушення (b) є парними і йдуть одна за одною. Проте в казці «Три сини» заборона виявлена спочатку, а порушення в кінці, що також є частиною випробування (Д7).

Проведений аналіз дає розуміння, що казка, як явище, є універсальною, в тому сенсі, що вона функціонує завдяки певним усталеним логічним послідовностям. Ці послідовності - універсальні моделі, базові структури наративу, які можна простежити у різних казках.

Така структура простежується і в казці «Три сини», за винятком одного відхилення. Його можна трактувати по-різному: це може бути виявом неповноти Проппівської теорії, яка базується на аналізі обмеженої вибірки казок; або ж це може бути виявом певної специфіки казок Калина чи цілої усної традиції с.Горінчево. Це лише припущення, жодне з яких може не відповідати правді, і щоб відповісти на питання, що ж означає дане відхилення, потрібно провести окреме дослідження, зокрема структурний аналіз інших казок Калина та оповідачів з с.Горінчово.

2.2 Архетипний аналіз казки

Згідно з методом, запропонованим Марією-Луїзою фон Франц, слід розпочати з фіксації місця і часу, виявлення *illud tempus*. У казці «Три сини»

відсутні форми опису позачасовості та позапросторовості на кшталт «колись давно», «одного разу», «жили-були» тощо. Загалом у більшості прочитаних мною казок такий поетичний вступ відсутній. Натомість у багатьох, як і у обраній для цієї роботи казці, зустрічається такий вступ: «Казка починається з...». Лінтур характеризував казки Калина як такі, що відрізняються «стрункістю, цілісністю і єдністю композиції, відсутністю багатосюжетності та багатоепізодичності».³⁶

Далі ми б мали перейти до структурного аналізу, проте ми детально зробили його в попередньому розділі (2.1 Структурний аналіз). Тому тут можна лише узагальнено позначити структуру термінами фон Франц. Проблема в казці - погане життя без жінки, *regretia* - розвиток подій від моменту, коли герої вирушають з дому до кульмінації - одруження всіх трьох братів. Проте для двох з них казка завершується трагедією і лише для одного щасливим кінцем.

Схоже як із *illud tempus, rite de sortie* або «вихід» із казки теж відсутній. Оповідач не намагається висмикнути читачів чи слухачів зі світу казкових фантазій. Моя гіпотеза, що це теж є частиною стилю автора - наструнчена структура без зайвого.

Можемо перейти до етапу *dramatis personae*. На початку ми бачимо квартет чоловічих персонажів: батько і троє синів. Матері бракує - вона померла. Впродовж казки зустрічаються старець та жебрак, який виявляється перевтіленим батьком. Сини також зустрічають дівчат, з якими одружуються, проте вони є другорядними персонажами. На цьому перелік дійових осіб в казці завершується. Доходимо до висновку, що у казці «Три сини» домінують чоловічі образи.

Найбільш яскраво вираженим у казці є архетип батька. Загалом серед форм втілень архетипу батька є образ власного тата, Бога, Творця, судді, лідера, мудрого старця, а також природні явища, як от сонце і дощ, які запліднюють

³⁶ Лінтур П. Закарпатський сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника: автореф. дисертации канд. филол. Наук Лінтур Петр Васильевич; Государственный университет им.М.Ломоносова. - Ужгород, 1953. - с.12.

матір-землю також є втіленням чоловічого начала.³⁷ Як і всі архетипи, архетип батька має світлу і темну сторону. Світла сторона архетипу батька передбачає порядок, дисципліну, закон, духовність. Темна сторона включає жорсткість, контроль і холодний інтелектуальний спосіб відносин.

Архетип батька ми зустрічаємо на початку ж казки: бідний чоловік, батько трьох синів. Він виконує роль опікуна і є турботливий, адже не покинув своїх дітей, хоч і був бідний. Перед смертю він дає синам настанови, як треба чинити в житті. Тут він виступає також персоніфікацією духовного принципу і мудрим наставником. Далі в казці нам зустрічається старий дід. Він теж є втіленням архетипу батька, про це йдеться в самій казці: «Брати зраділи, що старий буде їм за батька».³⁸ Дід виступає за батька героям у віковому плані, а також допомагає синам одружитися. Третій образ у який втілений архетип батька в казці - жебрак. Знову ж таки, сама казка нам про це каже: «Так батько вирядив синів», маючи на увазі дії жебрака. Тут батько виступає моральним суддею, який має право жорстоко карати та винагороджувати. Особливістю архетипу батька є здатність спостерігати за іншими, будь-то сім'я або підлегли.³⁹ Ця риса також втілена в образ жебрака, який приховано спостерігає і випробовує своїх синів. Переважання в казці чоловічих образів та архетипів, за словами фон Франц, свідчить про патріархальне суспільство, в якому творилась казка.⁴⁰

В казці також присутній архетип Аніми. Персоніфікована фемінність у несвідомому чоловіка втілена у образи молодих героїнь і через їх позитивне ставлення до героїв, вони є носіями позитивної фемінності.

Героєм в казці виступає молодший син Василь, проте це стає відомо лише на кінці оповіді. Героїчність образу полягає у самопожертві власних інтересів на користь моральних переконань, тобто слідуванню архетипу справжнього сина та виконання настанови батька, як духовного авторитету. «У казці завжди існує вибір між правильною і неправильною поведінкою. Якщо герой

³⁷ Hancox D. The Archetypal Father [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corecounselling.ca/the-archetypal-father/> (16.06.2012).

³⁸ Дванадцять Братів. Ужгород : Карпати, 1972. - с.9.

³⁹ Hancox D. The Archetypal Father [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corecounselling.ca/the-archetypal-father/> (16.06.2012).

⁴⁰ Franz M.-L. von. The interpretation of fairy tales. Boulder, Colorado : Shambhala Publications, Inc., 1987.

поводиться правильно, то антигерой – навпаки, неправильно, тому те, що він отримує в нагороду за свою поведінку, протилежне нагороді героя».⁴¹ За настановою батька Василь обирає правильну поведінку, його ж брати - порушують батькову настанову. Як результат - справедлива винагорода та покарання.

Щодо символізму у казках. У казках числа часто є символічним засобом. Вони не лише допомагають аудиторії краще запам'ятати ключові моменти сюжету, а й також мають у собі особливе символічне значення.⁴² Найчастіше у казках використовується числа три і сім. Наприклад сім громів у казці про Білосніжку, казка про трьох поросят, триголовий змій як казковий персонаж, три сини, три бажання. Таких прикладів можна навести безліч. Ці числа зустрічаються в різних культурах та релігіях. У християнстві - це сім чеснот, сім смертних гріхів, Свята Трійця тощо. У Стародавньому Вавилоні трьома основними богами були Ану, Бел (Ваал) і Еа, що представляли Небо, Землю і Безодню. Платон вважав 3 символом трикутник, найпростішою просторовою формою.⁴³ Ми маємо сім нот, сім днів тижня, а також сім вважається щасливим числом. Символізм цих чисел можна інтерпретувати по-різному, проте залишається фактом те, що вони мають особливе значення в колективному уявленні і про це свідчить їхня популярність в культурі. В казці «Три сини» вже у назві в нас з'являється потроєння, яке простежується протягом всієї казки: три сини, три жінки, тричі жебрак просив про допомогу і для Василя випробувань теж було три: нагодувати, взяти чоловіка переночувати і спалити дім.

Цікаво, що казки зазнають в суспільстві процес перевірки. Якщо хтось почне оповідати історію, називаючи її казкою, при тому відхилятиметься від усталених архетипних патернів та структури, то оповідь не сприйматиметься аудиторією як казка, або ж оповідача переб'ють цими словами, що щось не так. «У народній традиції діють дві сили. Є одна, яка прагне усунути те, що є лише

⁴¹ Юнг К.-Г. Структура психики и архетипы / К.-Г.Юнг. – Москва: Академический Проект, 2007. - с.157

⁴² Kellar D. Fairy tales: socialization through archetypal patterns & symbols. PhD diss., Rutgers University-Camden Graduate School, 2021. - p.14.

⁴³ Stewart I. Pythagoreanism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/number-symbolism/Pythagoreanism> (09.09.2005).

особистим і не має сенсу для широкої публіки. А друга це та, яка прагне зберегти форму».⁴⁴ У цих двох силах проявляється сталість архетипу, як певної «константи природи» людської психіки. Він є надзвичайно консервативний і завжди усуває домішки, які було додано кимось, проносячи далі лише сталі елементи.⁴⁵

«Класичні народні казки є тим кінцевим продуктом, у якому в символічно-образній формі виражені певні колективні позасвідомі процеси. Оскільки казки постійно повторюються в одній і тій же формі, вони є одним із найкращих джерел для вивчення «природних констант колективної психіки»⁴⁶

Архетипний аналіз дозволяє виявити ці константи, універсальні змісти, що виявляються в казці. Знову ж таки, казка постає як явище універсальне, підпорядковане певним правилам. З іншого боку маючи і розуміючи універсальні моделі, можна виявити унікальне. В нашому випадку автентичність конкретного тексту закорінена в його історико-культурний контекст.

Отже, у цьому розділі було проведено структурний та архетипний аналізи казки «Три сини».

У ході структурного аналізу було виявлено, що казка «Три сини», відповідає моделі казки Проппа: визначені функції йдуть у певній послідовності, за винятком одного відхилення. Згідно з В.Проппом функції заборона (б) - порушення (b) є парними і йдуть одна за одною, проте в казці «Три сини» заборона виявлена спочатку, а порушення в кінці казки. Щоб відповісти на питання, про що свідчить таке відхилення, слід провести глибше дослідження. Припущення, що це може бути особливість казок Калина чи цілої усної традиції с.Горінчево.

У ході архетипного аналізу було виявлено, що герої казки «Три сини» є втіленнями архетипів Юнга, а головним архетипом в казці є архетип батька, що свідчить про патріархальне суспільство, в якому творилась казка. Також в тексті присутній характерний казкам символізм числа три.

⁴⁴ Franz M.-L. von. Archetypal Patterns in Fairy Tales, Inner City Books: Toronto, 1997, p.17.

⁴⁵ Franz M.-L. von. Archetypal Patterns in Fairy Tales...p.17.

⁴⁶ Ibid.

Дані аналізи дають розуміння, що казка функціонує завдяки універсальним моделям: базовій структурі наративу та архетипам, і казка «Три сини» - не виняток. Отже, казка «Три сини», як вище, є універсальною. Проте з іншого боку, на противагу універсальності казок, ми маємо їх велике різноманіття. Воно зумовлене культурним контекстом, в якому казка творилась.

РОЗДІЛ III.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

3.1 Історичний контекст

Протягом першої половини 20 століття Закарпаття до 1945 року встигло побувати під владою трьох держав: Австро-Угорської імперії, Чехословацької республіки та Угорщини. Закарпаття завжди залишалось відділеним та малорозвиненим краєм в складі цих держав. Так, наприклад, під час чехословацького режиму вигідніше було експортувати продукцію з індустріально розвинених західних провінцій Богемії та Моравії-Сілезії до Підкарпатської русі, аніж вкладати кошти у розвиток регіону.⁴⁷ У 1945 році Закарпаття було приєднано до Радянського Союзу. Однією із тактик політики СРСР щодо культури був акцент на народній культурі, яка мала стати на противагу буржуазній. Тому як тільки Закарпаття було приєднано, влада почала активне вивчення народної культури новоприєднаних територій.

Влітку 1945 року на Закарпаття вирушила наукова експедиція Всесоюзної та Української Академії Наук, що завітала до с.Горінчево, тоді Хустського округу, сьогодні Хустського району, де вони натрапили на живу традицію усного фольклору.⁴⁸ Це було великим етнографічним відкриттям і унікальним феноменом, що на той час у сусідніх Західних країнах було складно віднайти - наявність оральної традиції в час модерну. Це свідчило про певну закапсульованість та архаїчність спільноти і обмежений доступ до освіти серед сільського населення.

У Горінчево було записано оповідачів: Юрія Ревтя, Дмитра Петрика, Юрія Порадюка-Тегзи, Івана Ділінка, Андрія Калина, Хому Плешинця, Михайла Шовака, Ганну Павлюк, Юрія Митровича. Загалом до 1951 року в селі було

⁴⁷ Magocsi P. A History Of Ukraine: The Land And Its Peoples. 2nd ed. Toronto: University of Toronto Press; 2010.- p.648

⁴⁸ Линтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника: автореф. дис.... канд. филол. Наук Линтур Петр Васильевич; Государственный университет им.М.Ломоносова. - Ужгород, 1953. - с.2.

записано 150 сюжетів.⁴⁹ За словами фолькориста Петра Лінтура, що працював у складі однієї з експедиційних груп, найвизначнішими майстрами були Андрій Калин та Іван Ділінко.⁵⁰ Зокрема від А.Калина було записано 80 сюжетів⁵¹, тобто більшість сюжетів від кількості записаних у селі. На формування репертуару А.Калина вплинула наявність традиції казкарства у селі. Своїми «вчителями» А.Калин називає односельчан-казкарів Івана Ділінка, Юрія Ревтя, Юрія Порадюка». ⁵² Також на казкаря вплинули умови, серед яких він ріс і жив. В околицях Горінчова - в горах і пралісах, таких, як «Шаньово» жили опришки. Вони робили сміливі напади на багатих купців, що породжувало народні розповіді й перекази. Серед опришків Калин називає імена тих, хто були його наставниками, чії історії надихали і згодом вилились у казкових сюжетах. Серед них Мосур, Бранин, Головка Юрій, Ілько Голіцьовий, а також циган Габор, столяр Фері, гуцул Метнечук із с.Богдан, безіменний старець із с.Стропків на Пряшівщині.⁵³

Андрій Калин був неписьменний. Його батько помер, коли хлопцю було сім років, тому вчитись йому було ніколи, він мусив допомагати матері забезпечувати сім'ю. Казки супроводжували А.Калина протягом всього його життя. У статті «Чарівні окуляри» Дмитра Степовика описується історія, як сім'я Калинів із малим Андрієм їздила до Хуста на ринок і малий хлопець складав історії про те, як опришок Пинтя зруйнував замок, що височів на горі над містом.⁵⁴ Під час служби у Чехословацькому війську, у вільний час Андрій Калин розповідав різні фантастичні історії іншим солдатам, серед яких були й чехи, і словаки, і українці, і мадяри. Уже в старшому віці казкаря згадував: «Коли

⁴⁹ Лінтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника... - с.3.

⁵⁰ Лінтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника... - с.3.

⁵¹ Дванадцять братів . Закарпатські казки Андрія Калина. Ужгород: Карпати, 1972, с.235.

⁵² Лінтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника...с.6.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Степовик Д. Чарівні окуляри // Життя і слово. Торонто, від 6 червня 1966 року, с.23. <http://newspapers.lib.sfu.ca/zis-23620/page-23>

я був молодим, я знав безліч казок. Варто мені було раз почути казку, і я її вже пам'ятав, хоч би вона була довгою на три дні. Я просто шукав казки...»⁵⁵.

Після збору етнографічного матеріалу в селі було видано книжки із казками. В 1955 році в Ужгороді вийшла друком збірка українською мовою «Закарпатські казки Андрія Калина»⁵⁶ у 65 тисячах примірників, до якої входило 39 казок, записаних Петром Лінтуром. Коли П.Лінтур привіз щойно надруковану книгу в Горінчово, то А.Калин лише розглядав ілюстрації, а казки читали йому вголос діти - Іван та Андрій. Видання зазнало успіху, то ж книгу було перекладено російською (Ужгород, 1957) та чеською мовами («Zakarpatské pohádky», Прага, 1958). Згодом казки Калина увійшли до збірок: «Дідо-всевідо» (1969; 150 000 прим.), «Дванадцять братів» (1972; 250 000 прим.), «Казки одного села» (1979; 200 00 прим.), «Зачаровані казкою» (1984; 250 000 прим.). Усі видані в Ужгороді. У 1972 році Берлінська Академія наук надрукувала «Ukrainische Volksmärchen» («Українські народні казки»). До антології також увійшли казки А.Калина.

Традиція казкаряства у селі Горінчево існувала до того, як була виявлена. Джеймс Александер у статті «Систематична теорія традиції» пише, що найважливішим елементом традиції є тяглість (continuity).⁵⁷ Калин - лиш ланка традиційного ланцюжка усної традиції, що існувала в селі. Він не був першим казкарем, його «вчителями» були односельчани, але він і не був останнім казкарем. У своєму щоденнику Петро Лінтур писав, що «Андрій Степанович похвалився, що його син Іван також удосконалюється у майстерності розповідати казки».⁵⁸ У статті 2008 року йдеться, що у селі досі є люди, що

⁵⁵ Лінтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника: автореф. дис.... канд. филол. Наук Лінтур Петр Васильевич; Государственный университет им.М.Ломоносова. - Ужгород, 1953. - с.5.

⁵⁶ Закарпатські казки Андрія Калина // Упор. І.Ігнатівич. Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1955.

⁵⁷ Frontczak S.M An oral tradition perspective on fairy tales. Wayne State University Press, Vol. 9, No. 2 (1995), pp. 237-246.

⁵⁸ Сенько І. Зачаровані казкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proridne.org/%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d1%84%d0%be%d0%bb%d1%8c%d0%ba%d0%bb%d0%be%d1%80%20%d0%9a%d0%bd%d0%b8%d0%b3%d0%b8/%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d0%be%20%d0%9b%d1%96%d0%bd%d1%82%d1%83%d1%80%20%e2%98%bc%20%d0%97%d0%b0%d1%87%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%96%20%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%ba%d0%be%d1%8e/#k10>

складають казки, зокрема, школярі.⁵⁹ Сьогодні в с.Горінчово на будинку, в якому жив казкар встановлена меморіальна таблиця.

3.2 Казка як елемент усної традиції

Завдяки тому, що казки Андрія Калина були зібрані етнографами й видані впродовж другої половини 20 століття, ми зараз маємо змогу говорити про них та працювати з їх текстами. Проте текст, хоч він і має на меті зафіксувати і зберегти казку, багато що опускає. Текст майже не передає культурного контексту, в якому існувала першопочатково казка. Якщо порівняти сприйняття казки в контексті її «природного» середовища - усної традиції і в текстовому варіанті, можна знайти багато відмінностей. Найперше - це те, що коли ми «розшифруємо» будь-який запис і переводимо його у формат тексту, ми редагуємо його, адже часто в житті ми не говоримо чіткими реченнями, а обриваємо думку або хаотично перестрибуємо до наступної думки.

У своїй статті «Казка з перспективи усної традиції» Сюзен Марі Фрончзак пише, що казки потрібно розказувати вголос, через одну, як авторка її називає, інтелектуальну причину.⁶⁰ Люди надають перевагу різним типам сприйняття інформації та навчання: лінгвістичний, логіко-математичний, музичний (звуковий), просторовий, кінестетичний, міжособистісний та внутрішньо особистісний.⁶¹ Так от, читання - здебільшого суто лінгвістичний акт, а на противагу прослуховування казки частіше містить в собі поєднання кількох типів.⁶² Так, наприклад, велику роль відіграє оповідач. Він впливає на звукове сприйняття, через свій тембр голосу, гучність, інтонації, паузи, швидкість та ритм оповідання. Також оповідач впливає через свій зовнішній вигляд, через власну харизму, жести і міміку. Це дає можливість кінестетичного сприйняття. Ще важливим елементом є зоровий контакт, що створює

⁵⁹ Кирпан А. Казки живуть у Горінчовому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.karpaty.net.ua/arkhiv/2008-rik/43-5-29-traven-2008-r/484-kazky-zhyvut-u-horinchovomu>

⁶⁰ Frontczak S.M An oral tradition perspective on fairy tales. Wayne State University Press, Vol. 9, No. 2 (1995), p. 238.

⁶¹ Frontczak S.M An oral tradition perspective on fairy tales... p. 238.

⁶² Ibid.

можливість міжособистісного контакту оповідача із аудиторією, а також між різними членами аудиторії. Це підводить нас до того, що досвід сприйняття може бути колективним та індивідуальним. Окрім зорового контакту, ми також бачимо і відчуваємо переживання та емоції інших. Переживання одного слухача впливають на відчуття іншого. В такий спосіб переживання стають спільними. Також впливає простір, в якому відбувається акт прослуховування казки.

З вище перелічених особливостей впливає те, що для розгляду казки як елемента усної традиції доречним є аналіз запису казки і також фізична участь у акті прослуховування, проте зробити ні перше, ні друге було неможливо. Зі слів Івана Сенька, учня фольклориста Петра Лінтура, записи, зроблені дослідником не збереглися. У приватному архіві Петра Лінтура, котрий імовірно перейшов на зберігання його сину, за словами Івана Сенька, зберігається 18 записів казок А.Калина, зроблені пізніше - у 1966 році студенткою Марією Кельман.⁶³ Проте доступу до цього архіву наразі немає.

Частково реконструювати те, як відбувалось оповідання казок, можна завдяки джерелам. Їх є обмежена кількість - декілька статей та автореферат дисертації Петра Лінтура «Закарпатський казкар Андрій Калин: проблема традиції та особистого начала в творчості казкаря», яка загалом присвячена Андрію Калину, проте в якій також йдеться і про традицію села Горінчево. Повний текст дисертації знаходиться у Московському державному університеті імені М.В.Ломоносова, тому наразі він недоступний.

Спогади про одну із поїздок в с.Горінчево є в щоденнику П.Лінтура:

«2 липня 1950 року. Горінчево. Гарний сонячний день, неділя напередодні дня Івана Купала (...) Калин, сидячи на дерев'яному стільці у густій тіні під розлогою яблунею, розповідає захоплююче одну казку за другою. Справжнє натхнення поета просвічує на його обличчі. А слухачі з великою зацікавленістю слідкують за його оповіддю, по-дитячому наївно реагують на вдалі слова його героїв...»⁶⁴

⁶³ Сенько І. Зачаровані казкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proridne.org/%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d1%84%d0%be%d0%bb%d1%8c%d0%ba%d0%bb%d0%be%d1%80%20%d0%9a%d0%bd%d0%b8%d0%b3%d0%b8/%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d0%be%20%d0%9b%d1%96%d0%bd%d1%82%d1%83%d1%80%20%e2%98%bc%20%d0%97%d0%b0%d1%87%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%96%20%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%ba%d0%be%d1%8e/#k10>

⁶⁴ Сенько І. Зачаровані казкою.

Уривок підтверджує колективний досвід слухання казок і акцентує на емоційному сприйнятті аудиторії. Також тут описано простір, в якому це відбувається: в літній спекотний день Калин сидить на стільці у тіні яблуні на подвір'ї своєї хати.

В одній із статей є пряма мова, як А.Калин описує процес записування від нього казок. Коли до казкаря приїхали етнографи, він не дуже тямив за чим приїхали дослідники: «А чи чувано де, думалось йому, щоб університети цікавилися такими як він?».⁶⁵ Як пише автор у статті «Чарівні окуляри» за 1966 рік у газеті «Життя і слово»: «Але пояснили казкарю, що є така наука етнографія і що хочуть дослідники записати його казки, то Калин розчулився. Оговтавшись, набив свою піку тютюн і почав розповідати».⁶⁶ В інтерв'ю Андрій Калин сказав:

«Отак попихкуючи пікою, оповідав я ученим свої казки. Жили вони в мене щось із тиждень, а мо' й більше. Вдень я на полі, а айо ся вертаю, вечеряємо - і до казок. Бо життя моє було в тих казках, і дитинство, й легінування й мандри.»⁶⁷

Піка - з місцевої говірки люлька. З цього уривку ми дізнаємось, що в А.Калина оповідання казок супроводжувалось курінням люльки. Це можна трактувати як особливий жест, а також можна уявити запах тютюну. Зі спогадів невістки А.Калина, у казкаря була ціла колекція пік, а улюбленою була чеська. Він багато курих і на більшості фото його можна побачити саме з люлькою. Також з поданого уривку ми бачимо пряму мову казкаря, у якій присутній діалект, наприклад скорочення «мо'» від «може», форму зворотнього дієслова «ся вертаю» від «вертаюся», а також «айо», що в контексті означає «коли».

Андрій Калин говорив діалектом і оповідав ним казки, проте у книжках тексти були надруковані літературною українською. Наприклад, у 1955 році в Ужгороді вийшла друком збірка українською мовою «Закарпатські казки Андрія Калина», до якої входило 39 казок, записаних Петром Лінтуром. Спочатку цю книгу не пропускала цензура через діалекти. П.Лінтур хотів, аби народну

⁶⁵ Степовик Д. Чарівні окуляри // Життя і слово. Торонто, від 6 червня 1966 року, с.23.
<https://newspapers.lib.sfu.ca/zis-23620/page-23>

⁶⁶ Степовик Д. Чарівні окуляри...с.23.

⁶⁷ Там само.

творчість видавали автентично. Оскільки упорядник не погоджувався із внесенням правок, договір було укладено із казкарем. Тексти казок були відредаговані й видані літературною українською.⁶⁸

Проте все ж деякі діалектні слова збереглись у текстах, тому збірник «Дванадцять братів», у якому опублікована казка «Три сини», пропонує в кінці словник маловживаних слів.

3.3 Особливості тексту

Одним із виявів впливу культурного контексту, в якому творилась казка, є мова, якою вона написана. У тексті казки «Три сини» майже не зустрічаються діалектні слова, бо казка була редагована, проте все ж декілька характерних слів можна зауважити: нянько - батько (також зустрічається у казках Буковини та Верховини⁶⁹), старшина - батьки, колиба - житло чабанів та лісорубів (характерне для гірської місцевості).

Іншим виявом унікальності є те, у які образи втілюються універсальні архетипи. Головний архетип батька втілений у персонажа справжнього батька, діда та жебрака, архетип сина - у справжніх синів, архетип аніми - у молодих дівчат, а усі вони - селяни, тобто всі перелічені герої казки - це образи, взяті із реального світу і середовища, в якому жив казкар.

І останнє, в казці простежується сільський ландшафт. Наприклад: «Прийшли в ще одне село. А там, коло річки, стояв старий млин»⁷⁰ або ж «Прийшли вони на толоку, де стояла маленька хатина з одними дверима».⁷¹

Отже, наявність оральної традиції в час модерну є унікальним та не характерним для епохи явищем. Унікальність казки «Три сини» закорінена в її історико-культурному контексті, де вона була елементом усної традиції казкарства села Горінчево. Текст сам по собі не передає велику частину

⁶⁸ Сенько І. Його спадщина понад 20 книг//Вісник Ужгородського університету.Серія: Філологія Випуск 20, 2009, с.127.

⁶⁹ Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/njanjko>

⁷⁰ Дванадцять Братів. Ужгород : Карпати, 1972. - с.10.

⁷¹ Дванадцять братів....с.10.

культурного контексту казки, в якому вона побутувала, але його можна частково реконструювати, розглядаючи казку як елемент усної традиції та звертаючись до джерел, які описують цей контекст. Вплив культурного контексту на казку та його вияви в тексті полягають у мові, якою він написаний, та наявністю характерних для регіону слів, в образах, в які втілюються архетипи та у наявності в тексті опису сільського ландшафту, в якому жив казкар.

ВИСНОВКИ

У ході структурного аналізу було виявлено, що казка «Три сини», відповідає моделі казки Проппа: визначені функції йдуть у певній послідовності, за винятком одного відхилення. Згідно з В.Проппом функції заборона (б) - порушення (b) є парними і йдуть одна за одною, проте в казці «Три сини» заборона виявлена спочатку, а порушення є в кінці казки. Щоб відповісти на питання, про що свідчить таке відхилення слід провести глибше дослідження. Припущення, що це може бути особливість казок Калина чи цілої усної традиції с.Горінчево.

У ході архетипного аналізу було виявлено, що герої казки «Три сини» є втіленнями архетипів Юнга, а головним архетипом в казці є архетип батька, що свідчить про патріархальне суспільство, в якому творилась казка. Також в тексті присутній характерний казкам символізм числа три.

Дані аналізи дають розуміння, що казка функціонує завдяки універсальним моделям: базовій структурі наративу та архетипам і казка «Три сини» - не виняток. Отже, казка «Три сини», як вище, є універсальною. Проте з іншого боку, на противагу універсальності казок, ми маємо їх велике різноманіття. Воно зумовлене культурним контекстом, в якому казка творилась. Отже, унікальність казки Калина в тому, що вона є елементом традиції казкарства с.Горінчево. Наявність оральної традиції в час модерну теж є унікальністю, що свідчить про архаїчність і закапсульованість сільської спільноти.

У тексті казки «Три сини» можна простежити вияви культурного контексту. Вони втілені у мову, якою написана казка та використанням характерних слів - няньо, старшина, колиба. Особливість персонажів казки в тому, що це образи, взяті із реального світу і середовища, в якому жив казкар. Також казка описує нам сільський ландшафт і характерні архітектурні форми для тієї місцевості: млин, колиба.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Zipes J. A fairy tale is more than just a fairy tale // Book 2.0. Vol.2. No1-2. Intellect, 2012, pp.95-102.
2. Tolkien J. R. R. On Fairy Stories // Tree and leaf. Vol. 956. London, 1964.
3. Zipes J. Why Fairy Tales Stick: The Evolution and Relevance of a Genre. New York, London: Routledge, 2007, pp.1-40.
4. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12229
5. Unpacking World Folk-literature: Thompson's Motif Index, ATU's Tale Type Index, Propp's Functions and Lévi-Strauss's Structural Analysis for folk tales found around the world [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm
6. Пропп В. Морфология сказки. Ленинград: Academia, 1928.
7. Franz M.-L. von. The interpretation of fairy tales. Boulder, Colorado : Shambhala Publications, Inc., 1987.
8. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Астролія, 2012.
9. Тиховська О. Архетипний зміст українських чарівних казок//Диво, 2, 2013. - с.42-48.
10. Дванадцять Братів. Ужгород : Карпати, 1972. - с.9-11.
11. Линтур П. Закарпатский сказочник Андрей Калин. Проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника: автореф. дисертации канд. филол. Наук Линтур Петр Васильевич; Государственный университет им.М.Ломоносова. - Ужгород, 1953.
12. Нансох D. The Archetypal Father [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corecounselling.ca/the-archetypal-father/> (16.06.2012).
13. Юнг К.-Г. Структура психики и архетипы / К.-Г.Юнг. – Москва: Академический Проект, 2007.
14. Юнг К.-Г. Структура психики и архетипы / К.-Г.Юнг. – Москва: Академический Проект, 2007.
15. Kellar D. Fairy tales: socialization through archetypal patterns & symbols. PhD diss., Rutgers University-Camden Graduate School, 2021.
16. Stewart I. Pythagoreanism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/number-symbolism/Pythagoreanism> (09.09.2005).
17. Franz M.-L. von. Archetypal Patterns in Fairy Tales, Inner City Books: Toronto, 1997.

18. Magocsi P. A History Of Ukraine: The Land And Its Peoples. 2nd ed. Toronto: University of Toronto Press; 2010.
19. Степовик Д. Чарівні окуляри // Життя і слово. Торонто, від 6 червня 1966 року, с.23. <https://newspapers.lib.sfu.ca/zis-23620/page-23>
20. Закарпатські казки Андрія Калина // Упор. І.Ігнатович. Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1955.
21. Frontczak S.M An oral tradition perspective on fairy tales. Wayne State University Press, Vol. 9, No. 2 (1995), pp. 237-246.
22. Сенько І. Зачаровані казкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proridne.org/%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d1%84%d0%be%d0%bb%d1%8c%d0%ba%d0%bb%d0%be%d1%80%20%d0%9a%d0%bd%d0%b8%d0%b3%d0%b8/%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d0%be%20%d0%9b%d1%96%d0%bd%d1%82%d1%83%d1%80%20%e2%98%bc%20%d0%97%d0%b0%d1%87%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%96%20%d0%ba%d0%b0%d0%b7%d0%ba%d0%be%d1%8e/#k10>
23. Кирпан А. Казки живуть у Горінчовому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.karpaty.net.ua/arkhiv/2008-rik/43-5-29-traven-2008-r/484-kazky-z-hyvut-u-horinchovomu>
24. Сенько І. Його спадщина понад 20 книг//Вісник Ужгородського університету.Серія: Філологія Випуск 20, 2009.
25. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/njanjko>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Дім у с.Горінчово, у якому жив А.Калин

Додаток 2

Меморіальна таблиця на будинку, в якому жив А.Калин у с.Горінчово

Казкар із села Горінчева Андрій Калин.
Сказочник из села Горинчева Андрей Калин.

53

Додаток 3

Вирізка із путівника на українській та російській мовах «Хуст»,
Н.В.Рішко, Видавництво «Карпати», Ужгород, 1974.

Додаток 4

Фото, на якому зображено А.Калина з люлькою. Взято із домашнього архіву.

Додаток 5

Фото А.Калина. Взято із ресурсу Інтернет.